

УДК 502.7

**ВПЛИВ ЗРІЗКИ ДЕРЕВ НА ВИДОВИЙ СКЛАД ПТАХІВ ЗАПЛАВИ
р. УСТЯ В МЕЖАХ УРБАНІЗОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ м. РІВНОГО**

Р. С. Котик

студент 1 курсу, група ТЗ-11, навчально-науковий інститут агроєкології та землеустрою
Науковий керівник – д.б.н., доцент О. О. Бедункова

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Викладено результати обліку видового складу птахів на території «дикої Усті» до та після зміни екосистеми досліджуваної території у 2020 році. З'ясовано, що видовий склад птахів після зрізки дерев зменшився майже на 80% порівняно з 2018–2019 роками.

Ключові слова: різноманіття, птахи, урбоекосистема.

Изложены результаты учета видового состава птиц на территории «дикой Устьи» до и после изменения экосистемы исследуемой территории в 2020 году. Установлено, что видовой состав птиц после срезки деревьев уменьшился почти на 80% по сравнению с 2018–2019 годами.

Ключевые слова: многообразие, птицы, урбоекосистема.

The results of accounting for the species composition of birds in the "wild Ustia" before and after the change of the ecosystem of the study area in 2020 are presented. It was found that the species composition of birds after the cutting of trees has decreased by almost 80% compared to 2018–2019 years.

Keywords: diversity, birds, urban ecosystem.

Зелені насадження міст підвищують рівень життя та впливають на ставлення людей до збереження природи [1]. Численні особливості урбоекосистеми призводять до суттєвих змін або зникнення природних біотопів, що створює негативні фактори впливу на біорізноманіття, в тому числі й на видовий склад міської орнітофауни. Це спонукає птахів до певних змін у їхній фізіології та поведінці [2]. Після змін природного середовища, велика кількість птахів вимушено міняє місце свого існування.

Доказом того, що птахи є одним із найбільш уразливих таксонів до екологічних змін, зокрема прямої залежності їх видового різноманіття з рослинним покривом та зворотної з урбанізацією, є чимало наукових досліджень. Так, проведення глобального метааналізу щодо впливу антропогенних порушень на функціональне різноманіття птахів [3] показало, що ізоляції середовища існування, лісозаготівля та урбанізація мають стійкий негативний вплив на різноманіття птахів, тоді як сільське господарство не чинить помітного впливу. При дослідженнях видового різноманіття птахів урбанізованих територій західних областей України, було помічено, що серед птахів, поширення та виживання яких пов'язано з приватною забудовою, спостерігалось 17 видів, які занесені до Бернської конвенції та лише 1 вид, занесений до національної Червоної книги [4]. За результатами кількісної оцінки гнізд птахів, проведеної в урбанізованому районі Наньчан (Китай) – серед 5 домінуючих видів із розміром вибірки >10 протягом двох сезонів розмноження (з квітня по липень 2016 і

2017 рр.) 93,6% з них гніздувались на деревах штучних зелених поясів міст [5], що доводить виключно важливе значення зелених насаджень для розмноження птахів та пониження стресу міського середовища.

Метою наших досліджень було порівняти чисельність та видовий склад птахів в осінній період, після змін в екосистемі (зрізу дерев) заплави р. Устя в межах урбанізованої території м. Рівного. Для досягнення мети, було поставлено наступні завдання: провести осінні обліки птахів для порівняння 2018–2020 років; проаналізувати осінні обліки птахів за 2018–2020 роки; дослідити як впливають зміни в екосистемі на видове різноманіття птахів.

Методика дослідження. Дослідження видового та чисельного складу птахів проводилось шляхом візуальних спостережень за методикою маршрутного обліку без обмеження смуги виявлення птахів Ю. С. Равкіна [6]. Визначення видового складу птахів проводилось за польовим атласом-визначником «Птахи фауни України» за редакцією Г. В. Фесенка і А. А. Бокотея [7].

Дослідження проводили в межах заплави річки Устя, що являє собою необлаштовану рекреаційну зону м. Рівного та знаходиться на відрізку між вул. Степана Бандери та вул. Басівкутською, згідно визначеного маршруту спостережень (рисунок).

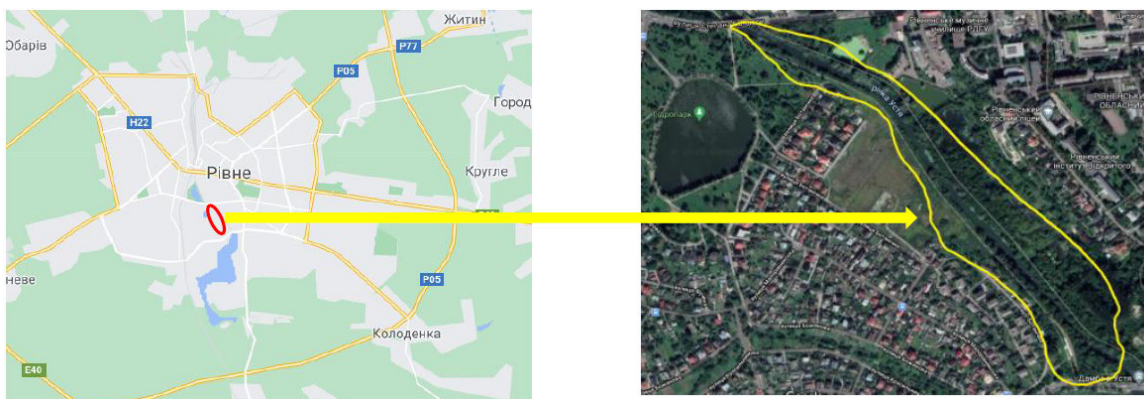

Рисунок. Схема розміщення маршруту спостережень

Спостереження за видовим складом птахів проводили в гніздовий період (квітень-липень) та в осінній період (жовтень-листопад) 2018–2020 років. Зібрані дані зводили в загальний журнал, з наступною камеральною обробкою даних.

Комплексна зелена зона в межах урбоекосистеми міста Рівного має характер депресивного типу. В місті відсутні суцільні зелені коридори (зеленим коридором первинного типу можна вважати р. Устя, природний ландшафт якої у процесі урбанізації зазнав значних змін). У складі зелених насаджень, в загальному видовому різноманітті визначають 120 видів дерев та чагарників, що належать до 29 родин. В ході наших досліджень, що проводились у гніздовий період 2018–2020 років на території заплави річки Устя, яку ми умовно називаємо «дика Устя», в період спостережень було виявлено 41 вид птахів, які відносяться до 25 родин 7 рядів.

В ході осінніх обліків було зафіксовано дещо менше видів птахів. Так, у осінній період на території «дикої Усті» протягом 2018–2019 років було виявлено 38 видів птахів. Зокрема, в 2018 році на даній території спостерігалось 33 види птахів, у 2019 році – 29 видів, а у 2020 на даній території спостерігалось лише 8 видів птахів (таблиця).

Результати осіннього обліку видового різноманіття птахів у межах заплави
р. Устя урбанізованої території м. Рівного

№	Українська назва	Латинська назва	Роки спостережень		
			2018	2019	2020
1	Пірникоза мала	<i>(Podiceps ruficollis)</i>	+		
2	Чапля сіра	<i>(Ardea cinerea)</i>	+	+	+
3	Крижень	<i>(Anas platyrhynchos)</i>	+	+	
4	Пастушок	<i>(Rallus aquaticus)</i>		+	
5	Курочка водяна	<i>(Gallinula chloropus)</i>	+	+	
6	Лиска	<i>(Fulica atra)</i>	+	+	+
7	Голуб сизий	<i>(Columba livia)</i>	+	+	+
8	Горлиця садова	<i>(Streptopelia decaocto)</i>	+		
9	Рибалочка	<i>(Alcedo atthis)</i>	+	+	
10	Дятел звичайний	<i>(Dendrocopos major)</i>	+	+	
11	Дятел сирійський	<i>(Dendrocopos syriacus)</i>	+		
12	Дятел малий	<i>(Dendrocopos minor)</i>	+	+	
13	Шпак звичайний	<i>(Sturnus vulgaris)</i>	+	+	
14	Сойка	<i>(Garrulus glandarius)</i>	+	+	
15	Сорока	<i>(Pica pica)</i>	+	+	+
16	Галка	<i>(Corvus monedula)</i>	+	+	
17	Грак	<i>(Corvus frugilegus)</i>	+	+	
18	Волове очко	<i>(Troglodytes troglodytes)</i>	+	+	
20	Тинівка лісова	<i>(Prunella modularis)</i>	+		
21	Вільшанка	<i>(Erithacus rubecula)</i>	+	+	
22	Чикотень	<i>(Turdus pilaris)</i>	+	+	+
23	Дрізд чорний	<i>(Turdus merula)</i>	+	+	+
24	Синиця довгохвоста	<i>(Aegithalos caudatus)</i>	+	+	
25	Гаїчка болотяна	<i>(Parus palustris)</i>	+	+	
26	Синиця чорна	<i>(Parus ater)</i>	+		
27	Синиця блакитна	<i>(Parus caeruleus)</i>	+	+	+
28	Синиця велика	<i>(Parus major)</i>	+	+	+
29	Повзик	<i>(Sitta europaea)</i>	+	+	
30	Горобець польовий	<i>(Passer montanus)</i>	+	+	+
31	Зеленяк	<i>(Chloris chloris)</i>	+	+	
32	Чиж	<i>(Spinus spinus)</i>	+	+	
33	Щиглик	<i>(Carduelis carduelis)</i>	+		
34	Коноплянка	<i>(Acanthis cannabina)</i>	+	+	
35	Чечітка звичайна	<i>(Acanthis flammea)</i>	+		
36	Снігур	<i>(Pyrrhula pyrrhula)</i>	+	+	
37	Костогриз	<i>(Coccothraustes coccothraustes)</i>		+	
38	Вівсянка звичайна	<i>(Emberiza citrinella)</i>	+	+	

Варто зазначити, що на лівому березі р. Устя, в межах досліджуваної території 10 листопада 2020 р. була проведена несанкціонована зрізка дерев. Без дозволу було зрізано 158 кленів, що за даними Державної екологічної інспекції Рівненської області завдало

збитків природі на 100 тисяч гривень [8]. Цілком очевидно, що даний факт вплинув на екосистему заплави річки, адже відбулась помітна зміна видового складу птахів. Так, на досліджуваній території, за результатами наших спостережень лишилися наступні види: чапля сіра (*Ardea cinerea*), лиска (*Fulica atra*), голуб сизий (*Columba livia*), вільшанка (*Erithacus rubecula*), чикотень (*Turdus pilaris*), синиця блакитна (*Parus caeruleus*), горобець польовий (*Passer montanus*), синиця велика (*Parus major*), сорока (*Pica pica*).

Зменшення видового складу птахів на досліджуваній ділянці «дикої Усті» після зрізу дерев у 2020 р. становило майже 80%, порівняно з 2018–2019 рр. Оскільки фактори та наслідки урбанізації напряду впливають на структуру та екологію прибережних коридорів, а птахи є однією з найуразливіших таксономічних категорій біорізноманіття урбоекосистем, в природоохоронній діяльності міста Рівного має посилитись увага до збереження зелених насаджень як основного ресурсу кормової бази, місць гніздівлі та зимівлі для птахів.

1. Paker Y., Yom-Tov Y., Alon-Mozes T., Barnea A. The effect of plant richness and urban garden structure on bird species richness, diversity and community structure. *Landscape and Urban Planning*. 2014. Vol. 122. P. 186–195.
2. Чаплигіна А. Б. Еколого-етологічні адаптації фонових наземногнізdnих горобцеподібних лісових птахів до трансформованого середовища Лівобережної України. *Бранта* : сб. науч. трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. 2013. Вип. 16. С. 107–114.
3. Matuoka M., Benchimol M., de Almeida-Rocha J. M., Morante-Filho J. C. Effects of anthropogenic disturbances on bird functional diversity: A global meta-analysis. *Ecological Indicators*. 2020. Vol. 116. P. 106–471.
4. Горбань І. М. Про причини скорочення видового різноманіття птахів унаслідок розвитку будівельного сектору. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Біологічні науки*. 2009. № 2. С. 205–208.
5. Nest site selection for five common birds and their coexistence in an urban habitat / Yuqing H., Junpeng B., Zhen Z., Ting W., Peng C., Guanglong S., Lingwei M., Zhifeng X., Liangjie Y., Chaoying Z., Dongqin Z., Gang G., Luzhang R. *Science of The Total Environment*. 2019. Vol. 690. P. 748–759.
6. Равкин Ю. С. К методике учета птиц в лесных ландшафтах. *Природа очагов клещевого энцефалита на Алтае*. Новосибирск : Наука, 1967. С. 66–75.
7. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Птахи фауни України : польовий визначник. Київ : Укр. т-во охорони птахів, 2002. 416 с.
8. *Рівне Вечірне*. № 47(2516) від 19 листопада 2020 р.